

16. 6. 2010

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Pojďme proti mýtům aneb K otázce povahy rozhodčího řízení

I v oblasti rozhodčího řízení, reglementovaného v českém právním prostředí zejména zákonem č. [216/1994](#) Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „z.r.ř.“ či „zákon o rozhodčím řízení“), existují výkladové stereotypy, které je podle mého názoru třeba překonávat a odstraňovat, protože pokud se tyto stereotypy zažijí, stávají se z nich dříve či později mýty, jež jsou opakovány se samozřejmostí jejich nesprávnosti vlastní a vedou právní doktrínu do slepých uliček nesprávných interpretací.

ROZHODČÍ SOUD České republiky a Slovenské republiky
IAL SE Institute of Arbitration Law

Sudiště Praha – Štěpánská 633/49, 110 00 Praha, Česká republika
Sudiště Bratislava – Obchodná 39, 811 06 Bratislava, Slovenská republika

■ www.rozhodcisoud.net

Jedním z takových stereotypů, který si již osobuje právo na označení za „mýtus“, je doktrinární a judikaturní náhled na povahu rozhodčího řízení, resp. povahu rozhodovací činnosti rozhodců a s tím spojený (podle názoru autora této eseje nesprávný) závěr o povaze rozhodčího nálezu.

K otázce povahy rozhodčího řízení se vyjadřuje konsolidovaná judikatura Ústavního soudu České republiky (např. nepublikovaná usnesení IV. ÚS 511/03, II. ÚS 805/06 a další), na jejichž závěrech Ústavní soud i nadále setrvává. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi dovedl a tento svůj právní názor neustále opakuje, že *„Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky má povahu odborné organizace zprostředkovávající služby pro osoby, které chtějí, aby rozhodce jejich právní vztah vyjasnil a napevno postavil, takže rozhodčí nálezy rozhodčího soudu ani rozhodčích senátů jmenovaných ad hoc nemohou být rozhodnutím orgánu veřejné moci ve smyslu ustanovení čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Rozhodci rozhodují spory, jestliže jejich pravomoc vyplývá pro daný spor z platné rozhodčí smlouvy uzavřené mezi stranami. Rozhodci (stejně jako rozhodčí soud samotný) nenalézají právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňují, tedy narovnávají) závazkový vztah v zastoupení stran. Jejich moc není delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud. Uzavřením platné rozhodčí smlouvy se strany dobrovolně a vědomě vzdávají práva na projednání své věci nezávislým a nestranným soudem ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny“*.

Velký senát Rozhodčího soudu České republiky a Slovenské republiky při IAL SE (dále jen „Rozhodčí soud při IAL SE“), který je stálým rozhodčím soudem zřízeným podle slovenského zákona č. 244/2002 Z.z., o rozhodcovskom konaní, ve znění pozdějších předpisů, jež vychází z Modelového zákona Mezinárodní komise pro obchodní právo UNCITRAL a který působí v souladu s omniprezenční povahou rozhodčího řízení a na základě zákona č. [222/2009](#) Sb., o volném pohybu služeb jako stálý rozhodčí soud rovněž na území České republiky, zaujal k výše naznačené problematice právní názor od názoru Ústavního soudu České republiky odlišný. Protože jsem na

zpracování tohoto názoru osobně participoval, dovolím si zde ve stručnosti popsat jeho základní východiska a závěry.

Rozhodčí soud při IAL SE se při zachování veškeré úcty, které v jeho očích Ústavní soud České republiky (dále jen „Ústavní soud“) jakožto *defensor constitutiae* spravedlivě požívá, s uvedenou konstantní judikaturou Ústavního soudu neztotožňuje. Aniž by bylo pro aplikační praxi rozhodců zapsaných na seznamu Rozhodčího soudu při IAL SE toto stanovisko klíčové, je ve vztahu k otázce právní povahy rozhodčího řízení třeba konstatovat, že činnost rozhodce je podle názoru autora této eseje činností tzv. „jiného orgánu“ ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, u něhož se lze zákonem č. [216/1994](#) Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, stanoveným způsobem domáhat ochrany hmotného práva, zejména pak řešit autoritativně majetkový spor (srov. též pojem „arbitrabilita sporu“ ve výkladovém Stanovisku VS Rozhodčího soudu při IAL SE č. 2/2010 – Stanovisko k otázce arbitrability sporu (II), a dále též v komentáři *Bělohlávek, A.*: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, Komentář. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2004, str. 26 an. nebo in *Rožehnalová, N.*: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing, 2002, str. 70 an.).

Již první teze shora uvedeného nálezu Ústavního soudu, že „*Rozhodci (stejně jako rozhodčí soud samotný) nenalézají právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňují, tedy narovnávají) závazkový vztah v zastoupení stran*“, je minimálně vnitřně rozporná, když sice lze současně tvrdit (a je tedy „pravdivé“), že rozhodci (stejně jako rozhodčí soud samotný) tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňují v zastoupení stran jejich závazkový vztah, avšak nelze z toho současně dovozovat (a není tedy „pravdivé“), že rozhodci tímto postupem nenalézají právo, neboť činnost spočívající ve „stavění závazkového vztahu napevno“ a v jeho „vyjasňování“ je právě činností, při které, resp. kterou (ve smyslu „touto činností samotnou“) rozhodce v průběhu řízení *hledá* a v rozhodčím nálezu pak *nalézá* (odtud patrně rovněž označení výsledku činnosti rozhodce jako rozhodčí „*nález*“) subjektivní práva povinnosti stran, jež mají svůj zdroj v právu objektivním. Jeho činnost je tedy *činností nalézací*. S ohledem na svoji nalézací povahu je potom rozhodčí nález jako výsledný akt rozhodčí činnosti aktem aplikace práva (z hlediska obecné teorie právní v jejím weyrovském i ne-weyrovském normativním definičním vymezení) *povahy deklaratorní*, který nekonstituuje závazkový vztah a tedy ani nová práva a povinnosti stran smlouvy *pro futuro*, jak je tomu v případě narovnání, ale osvědčuje (deklaruje) právo, resp. práva a povinnosti strany smlouvy, která zde již objektivně existovala v době před započítáním rozhodčího řízení, a to s účinky (i) *pro praeterio* a (ii) *ex tunc*. Není tedy pravdou, že jde o narovnání; narovnání je totiž aktem nikoliv deklaratorní, ale konstitutivní povahy, strany při něm právo nehledají (a tedy ani nenalézají), ale pouze se domluví na tom, „jak to mezi bude do budoucna“. Rozdíl je tedy více než zřejmý, neboť zatímco rozhodčí nález má účinky *pro praeterio* a *ex tunc*, narovnání ve smyslu ust. § 585 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ObčZ“).

V tomto světle je třeba mýtus postavený na myšlence, že rozhodčí činnost není činností právo nalézající, ale „pouze“ činností právo narovnávající, podrobit revizi a s ohledem na výše uvedené odmítnout.

Druhou z tezí, tedy tezi, že „*Jejich (rozuměj: rozhodců) moc není delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud*“, nebudu zde soudit; je výsledkem příklonu většiny soudců Ústavního soudu ke smluvní teorii arbitráží a přiznám se, že – ač většina rozhodců zastává teorii jurisdikční (pravděpodobně by se chtěli více cítit jako „stát“; já tento veřejnoprávní fetiš nesdílím) – jsem názoru, že proti koncepci smluvní teorie rozhodčího řízení lze při bližším pohledu jen sotva něco namítat (kromě toho, že se třeba někomu nelíbí a chtěl by se cítit podobně jako „soudce“).

Třetí teze, že „*Uzavřením platné rozhodčí smlouvy se strany dobrovolně a vědomě vzdávají práva na*

projednáni své věci nezávislým a nestranným soudem ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny“, je tak, jak zní, pravdivá; je však podle mého soudu současně způsobilá generovat „na první pohled jakoby logický“, avšak podle mého soudu nesprávný závěr, že rozhodčí řízení není řízením subsumovatelným pod dosah ústavněprávní kautely obsažené v ust. čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

Řekli jsme již, že rozhodce při své činnosti obdobně jako soudce nalézá právo a jeho činnost je typickou judikativní činností, spojenou se všemi pravomocemi, kterými je ze zákona o rozhodčím řízení a přiměřeně i z občanského soudního řádu nadán, a jeho činnost je činností procesního subjektu ve smyslu obecné procesualistiky (srov. např. *Winterová, A.: Civilní právo procesní*, 4. aktualizované vydání, Linde 2006, str. 96 an. nebo *Lisse, L.: Civilní proces*, VŠFS, EUPRESS 2008, str. 17 an.). Rozhodci rozhodují spory, jestliže jejich pravomoc vyplývá pro daný spor z (i) platné rozhodčí smlouvy uzavřené mezi stranami, zákon o rozhodčím řízení však umožňuje, aby pravomoc rozhodce k projednání a rozhodnutí sporu v rozhodčím řízení vyplynula (ii) „i jinak“ (srov. ust. § 31 písm. c/ z.r.ř., podle něhož je důvodem zrušení rozhodčího nálezu též skutečnost, že ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, **ani jinak** povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem, a dále ust. § 15 odst. 2 z.r.ř., podle něhož námitku nedostatku pravomoci, zakládající se na neexistenci, neplatnosti nebo zániku rozhodčí smlouvy, nejde-li o neplatnost z důvodu, že ve věci nebylo možno rozhodčí smlouvu uzavřít, může strana vznést nejpozději při prvním úkonu v řízení, týkajícího se věci samé, a konečně ust. § 33 z.r.ř., podle kterého soud zamítne návrh na zrušení rozhodčího nálezu, který se opírá o důvody § 31 písm. b) z.r.ř. nebo c) z.r.ř., jestliže strana, která se domáhá zrušení rozhodčího nálezu, neuplatnila, ač mohla, takový důvod v rozhodčím řízení nejpozději, než začala jednat ve věci samé. Srov. též Stanovisko VS Rozhodčího soudu při IAL SE č. 1/2010 ze dne 1.2. 2010 – K otázce rozhodčího řízení bez existence rozhodčí doložky, nebo usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn.: 20 Cdo 2857/2006.

Ze shora uvedeného vyplývá, že lze přitakat závěru Ústavního soudu o smluvní teorii rozhodčího řízení; rozhodčí řízení je především kategorií soukromoprávní, odvozené jediné od autonomie vůle subjektů konkrétního občanskoprávního (obchodněprávního) vztahu. I když by asi bylo lze z některých ustanovení zákona „sbírat kamínky argumentů“ pro jurisdikční teorii, tak jak to pečlivě dělají její zastánci, nelze nikdy odhlédnout od primarity založení závazkového vztahu mezi rozhodcem a stranami sporu, který je postaven na veřejném příslibu rozhodce rozhodnout případný budoucí spor mezi stranami a akceptaci takového postupu stranami rozhodčí smlouvy (doložky).

Nelze však přitakat závěru, že „Rozhodci (stejně jako rozhodčí soud samotný) nenalézají právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňují, tedy narovnávají) závazkový vztah v zastoupení stran. Jejich moc není delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud.“ (viz IV. ÚS 511/03, II. ÚS 805/06 a další), jak bylo vyloženo výše. Doplňme, že strany totiž nezmocňují rozhodce k tomu, aby jejich vztah narovnal ve smyslu ust. § 585 ObčZ, neboť taková činnost by byla případně toliko činností mediační, nikoliv rozhodčí (arbitrážní), které - jak víme - stát zákonem ani jinak nepřiznává sílu exekučního titulu, kterým ostatně není ani narovnání samo, které je „pouhou“ dohodou, jejíž výsledek toliko předchází případnému nalézacímu řízení, zatímco rozhodčí nálezy vydané rozhodci je jeho finálním produktem. Strany v rozhodčí doložce, popř. „jinak“, zmocňují rozhodce k autoritativnímu rozhodnutí sporu a vydání exekučního titulu, k čemuž rozhodce disponuje pravomocí danou mu kumulativně dvěma právními skutečnostmi, a to (i) zákonem jako právní skutečností veřejnoprávní povahy a (ii) rozhodčí smlouvou, popř. konkludentním právním úkonem ve smyslu ust. § 15 odst. 2 z.r.ř., jako právními skutečnostmi povahy soukromoprávní. Rozhodnutí rozhodce deklaruje (osvědčuje) již existující práva a povinnosti stran sporu a staví je - stejně jako rozhodnutí soudu - autoritativně napevno. **V tomto smyslu je rozhodnutí rozhodce aktem aplikace práva (podobně jako rozhodnutí soudu) a nikoliv právním úkonem (jako např. narovnání či jiný /soukromo/právní úkon ve smyslu sut. § 34**

ObčZ); tento závěr ostatně potvrzuje i to, že rozhodčí nález je nadán vlastností vykonatelnosti a je exekučním titulem.

Velký senát Rozhodčího soudu při IAL SE i autor této eseje se dále ztotožňují s názorem Ústavního soudu, že „*Uzavřením platné rozhodčí smlouvy se strany dobrovolně a vědomě vzdávají práva na projednání své věci nezávislým a nestranným soudem ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny.*“, ale domnívá se, že uvedené dovození je nesprávně vykládáno tak, jakože se uzavřením platné rozhodčí smlouvy strany dobrovolně a vědomě vzdávají práva na projednání své věci ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny vůbec. Tento názor, který se v judikatuře i doktríně vžil natolik, že netřeba odkazovat na jeho možné citace, protože je obsahuje prakticky veškerá dostupná tuzemská literatura, vychází z ne zcela přesného pochopení čl. 36 odst. 1 Listiny, podle něhož platí, že „*Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu*“. Pokud ústavodárce staví „jiný orgán“ v uvedeném ustanovení ex constitutione na roveň soudu, nemůže mít z logiky věci na mysli správní orgán, jak se nesprávně dovozuje v arbitrážní i ústavní doktríně. Takovým orgánem může mít podle přesvědčení Velkého senátu i autora této eseje ústavodárce na mysli jen orgán, u něhož se lze domáhat svého (zde: majetkového) práva, a to právě zákonem č. [216/1994](#) Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, stanoveným způsobem. Jak činnost soudu, tak i činnost rozhodce, přímo směřují k rozhodnutí věcné legitimace, tj. k rozhodnutí sporu, jehož formální písemný výstup je po nabytí právní moci, k němuž dochází zákony (u soudu o.s.ř., u rozhodce z.r.ř.) stanoveným způsobem, *exekučním titulem*.

Je tedy sice pravdou, že „*Uzavřením platné rozhodčí smlouvy se strany dobrovolně a vědomě vzdávají práva na projednání své věci nezávislým a nestranným soudem ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny*“, jak dovozuje Ústavní soud, avšak strana sporu založením pravomoci rozhodce nebo stálého rozhodčího soudu k projednání a rozhodnutí sporu v rozhodčím řízení nesuspenduje aplikaci čl. 36 odst. 1 Listiny, ale naopak jej naplňuje, když se autonomně ze dvou Listinou založených možností ochrany práva (soud anebo „jiný orgán“) rozhoduje pro rozhodnutí věci před „jiným orgánem“ než soudem, a to rozhodcem ad hoc, popř. stálým rozhodčím soudem.

Z toho také plyne závěr, že přezkum rozhodčího nálezu v ústavním soudnictví není možný právě jen z důvodu, že rozhodce ani stálý rozhodčí soud nelze považovat za orgán veřejné moci ve smyslu ust. čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, nikoliv však z důvodu, že rozhodnutí sporu v rozhodčím řízení není realizací práva na ochranu svého (hmotného) před jiným orgánem než soudem ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

A konečně, byť to není z obecného hlediska důležité, neboť poslední závěr se týká toliko jednoho stálého rozhodčího soudu, a to Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, za nesprávnou je nutno označit i tezi, že „Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky má povahu odborné organizace zprostředkovávající služby pro osoby, které chtějí, aby rozhodce jejich právní vztah vyjasnil a napevno postavil“.

Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky jí jistě povahu odborné organizace, v tom se lze s názorem Ústavního soudu ztotožnit; tato odborná organizace však žádné služby, a to ani služby rozhodčí, nezprostředkovává, ale jako stálý rozhodčí soud je sama, pod vlastním jménem a pod vlastní odpovědností, rozhoduje (resp. s ohledem na to, že jako pracoviště Hospodářské komory České republiky a Agrární komory působí při těchto komorách a nemá vlastní právní subjektivitu, jsou v konečném důsledku odpovědnostní konotace rozhodčím soudem vydaných rozhodčích nálezů přičitatelné těmto komorám). Nelze se tedy ztotožnit s názorem prof. JUDr. J.S., DrSc., předsedy ve věci rozhodujícího rozhodčího senátu, ve svém vyjádření k ústavní stížnosti v řízení, které vyústilo ve známé usnesení Ústavního soudu sp. zn.: ÚS 174/02 ze

dne 15. 7. 2002, který v této souvislosti mj. uvedl, že „Rozhodčí nález nevydává rozhodčí soud, ale rozhodci. Je vynutitelný z důvodu vynutitelnosti závazku, který byl rozhodcem v zastoupení stran uzavřen“. I když je z rozhodovací činnosti jmenovaného rozhodčího soudu zřejmé, že se snaží stavět v souladu s právě uvedenou argumentací prof. JUDr. J.S., DrSc. (jméno a příjmení bych rád uvedl v plném znění, ale není mi známo, pozn. aut.) do pozice jakési servisní organizace rozhodců ad hoc (jakými jsou tzv. arbitrážní centra, sdružující rozhodce ad hoc a působící jako appointing authority); tato snaha však nemá oporu v normativní úpravě, neboť stálý rozhodčí soud podle zákona sám spor rozhoduje, nikoliv tedy rozhodci zapsán na jeho seznamu, které nelze považovat za rozhodce ad hoc. Jde ostatně o rozhodčí řízení institucionalizované, nikoliv o rozhodčí řízení ad hoc.

Stejný názor ostatně zaujal i sám Ústavní soud v odůvodnění usnesení Ústavního soudu sp. zn.: ÚS 174/02 ze dne 15. 7. 2002, když konstatoval, že „Pokud jde o námitku předsedy ve věci rozhodujícího rozhodčího senátu, týkající se přičitatelnosti rozhodčích nálezů Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Ústavní soud je toho názoru, že rozhodčí nálezy vydávané rozhodčími senáty nebo jedinými rozhodci, jsou rozhodčími nálezy tohoto soudu, nikoliv jeho rozhodců jako soukromých osob. Tento závěr zjevně plyne ze znění ust. § 2 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, dle něhož „Strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud ...“, stejně jako ze Statutu č. OV01/94 a Řádu č. OV02/94 Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, uveřejněných v č. 51/1994 Obchodního věstníku.“

Závěrem lze shrnout, že (vědomé či nevědomé, chtěné či nechtěné) zaměňování rozhodčího řízení před stálým rozhodčím soudem neboli institucionalizovaného rozhodčího řízení na jedné a rozhodčího řízení ad hoc na druhé straně, nelze paušalizovat, neboť některé stálé rozhodčí soudy působí také jen jako arbitrážní centra, tedy jako appointing authority, neboli autorita nadaná rozhodčí doložkou oprávněním vybrat (určit, jmenovat) rozhodce (rozhodčí senát), který spor mezi stranami rozhodne. Příkladem lze uvést Rozhodčí institut ve Stockholmu (Arbitration Court in Stockholm), který jako mezinárodně uznávaný rozhodčí soud nerozhodl nikdy ani jeden spor a působí právě jen jako autorita, která osobou svého předsedy konstituuje předsedajícího rozhodce v případech, kdy se na něm neshodnou rozhodci ad hoc jmenovaní každý po jednom stranami sporu.

Současně lze shrnout, že rozhodce při své rozhodovací činnosti - oproti tomu, co se obecně soudí - nalézá právo a staví vztah mezi stranami sporu napevno a rozhodčí nález má podobně jako rozhodnutí obecného soudu deklaratorní účinky.

JUDr. Luděk Lisse, Ph.D. LL.M.

advokát v Praze a rozhodce Rozhodčího soudu České republiky a Slovenské republiky při IAL SE

[Rozhodčí soud České republiky a Slovenské republiky při IAL SE](#)

Expozitura (sudiště) Praha
Štěpánská 633/49,
110 00 Praha 1

Tel.: + 420 224 241 319

Fax: + 420 224 281 226

e-mail: podatelna@rozhodcisoud.net

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Rovné odměňování a transparentnost mezd: nové povinnosti zaměstnavatelů](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Převodní ceny v judikatuře a sporech se správcem daně](#)
- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zákon Lugového: jak Rusko přepisuje pravidla mezinárodních arbitráží](#)
- [Novelizace nařízení EU o odlesňování \(EUDR\)](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [10 otázek pro ... Pavla Staňka](#)